

A keresztapa országa lettünk, avagy “point of no return”

Írta:

[Lendvai Péter](#)

2018-02-12

youtube

Ha kétharmadot szerez a Fidesz, elérkezünk ahhoz a ponthoz, ahonnan már nincs visszaút (point of no return) – mondja Magyar Bálint a Független Hírügynökségnek adott nyilatkozatában. A maffiaállam ebben az esetben ki fog teljesedni, egy olyan rendszer, amely már lényegében most is működik. Itt minden a Keresztapától függ, az is, hogy vagyonos leszel, vagy elveszted a vagyonedat; olyan piramis épül, amelyben a csúcstól a legalsóbb pontig minden egy személytől függ. Ha az ellenzék továbbra is egymás ellen küzd, és elveszíti az amúgy megnyerhető Budapestet, akkor lehetetlen megakadályozni a kétharmados győzelmet.

Nem gondolja-e, hogy azt a meghatározást, amelyet ön jónéhány évvel ezelőtt papírra vetett, mára túlhaladottá vált. Akkor az Orbán-rendszert maffiaállamnak nevezte, de számomra ez egy romantikusan szép kifejezés ahhoz képest, amit látunk, tapasztalunk...

Nem hiszem, hogy túlhaladottá vált. Kornai János meghatározásából indulnék ki, aki a posztkommunista rendszereket három csoportra osztotta: demokráciákra, autokráciákra és diktatúrákra. Az autokráciák és a diktatúrák között elég világos megkülönböztetést tesz: a diktatúrák totalitárius rendszerek, egypártrendszerek, formálisan sincs bennük több párt, a választások, ha vannak, nem tekinthetők annak, ellenzéki és civil szervezetek nem léteznek. Ebből a szempontból tehát az, amiben mi élünk, autokratikusnak nevezhető. Egyébként klasszikus totalitárius diktatúrák ma már nem nagyon léteznek, talán Észak-Korea mondható annak. Amúgy az autokráciáknak is sok válfaja van, épp úgy, mint a demokráciáknak. Én a rendszermeghatározásnál politikai aspektusok mellett a gazdaságiakat és szociológiaiakat is figyelembe veszem. Így rokonítottam a magyar rendszert az orosz és a közép-ázsiai rendszerekkel, ezek alapján neveztem a magyart maffiaállamnak. Nem hinném, hogy a szabadságjogok Magyarországon nagyobb mértékben vannak korlátozva, mint Oroszországban, és biztos, hogy kisebb mértékben, mint a közép-ázsiai volt szovjet köztársaságokban. Merthogy ezeket nevezem én maffiaállamnak, mégpedig abból a szempontból, hogy ezeknél a gazdaság gyakorlatilag visszaágyazódik a politika szférájába. Így jön létre az az uralmi elit, amelyet fogadott politikai családnak nevezek. Ez egy klán típusú szerveződés, amelyben a nem vérségi kapcsolatokat is kvázi vérségivé stilizálják, egyfajta, idézőjelbe tett vérszerződés keretében. Ez azt jelenti, hogy az uralkodó elithez nem egyénileg csatlakoznak, sokkal inkább családi alapon. Ezzel együtt jár az, hogy a klán feje a pater familias, azaz a Keresztapa, aki mint egy patriarchális családot vezeti ezt a képződményt. A formális intézményekből a tényleges döntéshozatal vegyes, informális intézményekbe kerül, amelyben vannak formális és informális pozícióban lévő személyek. A klasszikus politológiai meghatározások tehát, amikor arról beszélnek az elemzők, hogy a Fidesz, vagy a parlament, vagy a kormány dönt bizonyos kérdésekről, már a nyelvezetükben is félrevezetőek, hiszen ezek semmilyen döntést nem hoznak, hanem végrehajtanak. Végrehajtanak egy informális szervezetben, a fogadott családban született döntéseket.

Azért beszéltem, meglehet túlzásba esve, arról, hogy számomra romantikusnak nevezhető már a maffiaállam elnevezés is, mert a maffiában léteznek bizonyos szabályok, itt azonban ilyenek nincsenek, mert folyamatosan átírják őket, az akaratukhoz igazítva.

Szerintem nagyon is vannak szabályok. Elfogadom, hogy ha más paradigmában közelítünk hozzájuk, akkor irracionálisnak tűnnek. A könyvemben azt a példát írtam le, hogy ha egy nagyon kicsi képernyőn keresztül nézünk egy futballmeccset, akkor a labda nem látható, emiatt pedig az egész játék értelmetlennek tűnik.

- Hirdetés -

Ha viszont belehelyezzük a labdát, mindjárt világossá válik, hogy miért rohagnak ide vagy oda a játékosok. Itt, ebben a „játékban” a hatalom és a személyes vagyonosodás jelenti a labdát. Nincsen hatalom tulajdon nélkül, és nincsen tulajdon hatalom nélkül. Ezért mondom én azt, hogy nem igaz az az állítás, miszerint itt a tulajdonnak nincs biztonsága, mert a kormányzat cselekvése nem kiszámítható. Ez nincs így: teljes mértékben kiszámítható, a maffiaállamokban, ahol egyetlen egy patrónus-kliens hálózat kerül domináns pozícióba és rendel maga alá minden mást, az azt jelenti,

hogy csak a Keresztapának van joga és lehetősége megfosztani téged a tulajdonodtól, mások ilyen típusú kísérletétől megóv téged.

Nem véletlen, hogy amikor Putyin rendszere bekeményedett, 2003-ban, akkor egy híres találkozón összehívta a huszonegynéhány vezető oligarchát, és közölte velük: amennyiben nem politizálnak, akkor a tulajdonuk biztonságban van.

És, hogy ennek nyomatékot is adjon, akkor a saját vagyonával politikai szerepre is törő Hodorkovszkijt bebörtönözte, azokat az oligarchákat, akik tévécsatornával rendelkeztek – kettő is volt ilyen – kiszorította az országból, az egyik gyanús körülmények között öngyilkos is lett; ebből megértette a többi oligarcha, hogy amennyiben illeszkedik a hatalomhoz, akkor azon a pályán játszhat, a megszabott feltételekkel. Ez történik nálunk is. Vagyis üzletszerűen kiszámíthatóak az elemek, nem pusztán a gazdagodás oldalán, hogy Garancsikra, Vajnákra, Mészáros Lőrinczekre utaljak, hanem a vagyonfosztás oldalán is.

Kikre gondol?

A kedvenc példám az egykor az MSZP-vel szimpatizáló Leisztinger Tamás esete. Őt még a legelső Fidesz-kormány idején fosztottak meg, állami erőszak segítségével, a BÁV-tól, később, 2010 után a Kopaszi-gáttól, majd később a Hunguest szálloda láncának a döntő többségétől. De: a tulajdonfosztás ilyenkor sosem totális, Leisztinger, azaz egy alávétetett oligarcha választása a Keresztapával szemben abban áll, hogy mégis kap-e a konfiskált javaiért valamennyi pénzt, ha a piaci árnál kevesebbet is, megtarthatja-e egyéb tulajdonait és szabadlábbon lehet-e? Mert ebben a rendszerben a Keresztapa bármikor elvitetheti, és olyan eljárásokat indíthat ellene, amelyeket nyilvánvalóan szeretne elkerülni. Ilyen értelemben tehát kiszámítható a dolog; Leisztinger nem fog politikailag szembe fordulni, és nem szponzorál rivális politikai erőket. Így tovább tud működni, szép vagyona marad, csak éppen, amire a Keresztapának szüksége volt, azt elvették tőle. De más nem veheti el tőle a tulajdonát.

Ha maradunk a maffia meghatározásnál: a maffiától többnyire egy másik maffia szokta elvenni a hatalmát. Itt is ez várható?

Van egy hatalmas különbség:

MAGYARORSZÁGON A MAFFIA HATÓKÖRE MAGA AZ ORSZÁG.

Tehát az állam...

Igen, ezért beszélek maffiaállamról. Nem arról van szó, hogy az oligarchák szállták meg az államot és ejtették foglyul, hanem egy politikai vállalkozás vált gazdasági vállalkozássá is, maga alá gyűrve nem pusztán az államot, hanem az egymással rivalizáló patrónus-kliens rendszereket. Ehhez természetesen a politikai hatalom monopóliumával kell rendelkeznie. Ennek eléréséhez, más tényezők mellett szükség volt egy aránytalan választási rendszerre, arra, hogy ne legyen egy osztott végrehajtó hatalom. Vagyis szemben néhány más kelet-európai országgal, mint például Szlovákia, Bulgária, vagy Románia, ahol arányos választási rendszer van egyfelől, másfelől a végrehajtó hatalom meg van osztva a kormány és köztársasági elnök között, az megakadályozza azt, hogy egy patrónus-

kliens hálózat monopolhelyzetbe kerülhessen. Ha ez a két intézményi gát felszámolódna, gyorsan kialakulna ezekben az országokban is a magyar modell.

Ez viszont azt is jelenti, hogy ezt a rendszert nem egy másik maffia fogja leváltani. De ha nem, akkor ki?

Hát ez az. Mások is utaltak rá, és én is azon a véleményen vagyok, amikor elérünk a point of no return-höz, azaz oda, ahonnan már nincs visszaút. Ez az a pont, amikor hatalom már nem váltható le demokratikus eszközökkel. Ennek az áprilisi választásnak, éppen ezért, nem az a tétje, hogy le lehet-e váltani a kormányt, a Fideszt, hanem az, hogy újra kétharmados hatalmat ér-e el a parlamentben. Amennyiben ez bekövetkezik, öt fontos területen léphet előre az autokratikus állam továbbépítésében, és kreálhat egy olyan helyzetet, mint amilyen Oroszországban van, ahol már föl sem merül az a kérdés, hogy le lehet-e váltani Putyint.

Mi ez az öt terület?

Megregulázza a sajtót, a civilszervezeteket kriminalizálja és marginalizálja, az önkormányzatiságot gyakorlatilag fölszámolja, a bíróságokat véglegesen maga alá gyűri, és – amennyiben szükségét érzi – elindul egy szuperprezidenciális rendszer felé. Ezért lényeges, hogy a Fidesz ne érjen el kétharmadot a választásokon. Ez azonban csak akkor sikerülhet, ha az ellenzék az egyéni körzetekben jól szerepel, és elég sokat képes megnyerni közülük. Vidéken, a Jobbik erős jelenléte miatt kevés ilyen hely van, ezért válik kulcsfontosságúvá Budapest. Már 2014-ben nyolc választókerületben győzött a baloldal, és további nyolcban az LMP-vel együtt több szavazatot kaptak, mint a Fidesz. Most az látszik, hogy ha Budapesten nincs az egyéni körzetek többsége elhódítva a Fidesztől, akkor kizárható, hogy megakadályozzák a kétharmadát. Mert gondoljunk csak arra, hogy ezúttal nem száz, hanem háromezer szavazatot össze lehet gyűjteni a határon túli magyaroktól, akár törvénytelen eszközökkel is, ugyanakkor jelentősen nőtt a Nyugaton dolgozók száma, ők viszont gyakorlatilag meg vannak fosztva a szavazás lehetőségétől, pedig ők, vélhetően inkább kritikusan viszonyulnak az Orbán-rendszerhez. Ez egyben azt jelenti majd, hogy olyan önkormányzati választási szisztémát fognak Budapesten bevezetni, amellyel lehetetlenné teszik, hogy a fővárost vissza lehessen hódítani. Budapest visszahódítása nélkül pedig nincs olyan kimenet, amelyben a rendszer békés körülmények között megváltoztatható lenne. Úgy is fogalmazhatnánk: szabad Budapest nélkül nincs szabad Magyarország. És ebben az esetben a 2022-es választás is elúszott; a rendszer csak összeomlással szűnhet meg. Abban pedig nem hiszek, hogy az uniós pénzek csökkenése, vagy a jelenleginél kedvezőtlenebb gazdasági környezet automatikusan változást hozna. Mégpedig azért nem, mert az ilyen rendszerek, az adakozás és az erőszak egyfajta egyensúlyával sokáig el tudnak evickélni.

Ön mivel magyarázza azt, hogy miközben az emberek többsége látja, tudja, hogy ez az ön által leírt maffiaállam működik, látja, hogy miként gazdagodnak azok oligarchák – akár strómanként is -, akikről említést tett, hogyan jutnak jelentős vagyonhoz a szűken vett család tagjai, mégis csendben, beletörődéssel figyelik a fejleményeket?

Ennek vannak történelmi hagyományai is. Arra gondolok, hogy a levert forradalmaink utáni konszolidációs időszakban nem a kollektív ellenállás, hanem az egyéni útkeresést, boldogulást, a hatalommal kötött egyéni alkuk kultúráját tanulták meg az emberek. Ez megtörténhet most is.

AMIKOR EGY EGYKÖZPONTÚ PATRÓNUS-KLIENS RENDSZER KIÉPÜLÉSÉRŐL BESZÉLÜNK, AKKOR LÁTNI KELL, HOGY EZ A POLITIKAI ÉS CIVIL INTÉZMÉNYEK AUTONÓMIÁJÁNAK FELSZÁMOLÁSÁT, ÉS AZ EGYÉNEK GAZDASÁGI AUTONÓMIÁJÁNAK FELSZÁMOLÁSÁT JELENTI.

Magyarországon egyre kevésbé beszélhetünk a nyugati értelemben vett piacgazdaságról, sokkal inkább kapcsolati gazdaságról, „relational economy”-ról, mikor is a hatalmi pozíciók egyben meghatározzák a gazdasági lehetőségeket is. Ez azt jelenti, hogy egy olyan piramisszerű patrónus-kliens hálózat jön létre, amelyben nem pusztán a piramis felső régióiban lévő oligarchák függnek ezektől a politikai kapcsolatoktól, hanem egész mélységében, a közmunkásokig kialakul egy olyan rendszer, amelyben egyedi, diszkrecionális döntéseken múlik az, hogy valakinek vagyona van-e, vagy csak a minimálbér felével rendelkezik, vagy megfosztják a vagyonától, vagy éppen a munkájától, anélkül, hogy lényegében bármilyen jogorvoslati lehetősége lenne ez ellen. Emiatt óhatatlanul kialakul egy igazodási kényszer a rendszerhez, nem a klasszikus diktatúrák fizikai terrorja dominál, hanem az egzisztenciális kiszolgáltatottság, ahol minden szinten mindenkinek van valami veszténivalója.

Erre is mondana példát?

Nézzük meg, hogy az Orbánnal szemben fellépő Simicska vagyona és lehetőségei hogyan szűkülnek be, vagy éppen a Lázár-Spéder páros esetlegesen kialakuló Fideszen belüli alternatívára hogyan csapott le a Keresztapa, és gyakorlatilag forgatta ki a vagyonából Spédert, aki azért néhány milliárddal a zsebében egyelőre szabadlábbon megúszta a még csak elképzelt akciót. De nézhetjük a piramis alján lévő beszállító alvállalkozókat, akik függnek attól, hogy a közpénzeket elnyerő, és a pályázatokat elhozó néhány oligarcha hálózatába bekerülhetnek-e vagy nem. Vagy akár a közmunkásokra is gondolhatunk, akik viszont bármilyen indoklás nélkül bármikor elveszíthetik még ezt a nyomorúságos keresetüket is. A választók számára, kiváltképp, ha ilyen siralmas az ellenzék, akkor nem nyílik alternatíva. Ilyenkor az állampolgár elgondolkodik azon, hogy az egzisztenciájának a teljes veszélyeztetésével járó hősiesség ellenállás hozhat e számára bármilyen eredményt. És mert arra jut, hogy nem, inkább elkezd igazodni a rendszerhez. Ennek ellenére, még a Fidesz-szavazók hét százaléka is maffiaállamnak hívja a rendszert, tehát tisztában van annak természetével.

És a nem fideszeseknél hogyan néz ki ez az arány?

Még a pártot választani nem tudók között is toronymagasan a maffiaállam vezet, az ellenzéki hívők körében pedig harminc százalékkal vezetnek azok, akik ezt a kategóriát választották. Ami azért is meglepő, mert a megkérdezettek inkább ezt a szociológikus megnevezést választották, annak ellenére, hogy a pártok kevéssé használják a bűnöző állam eme elnevezését, bár szólni gyakran szólnak a korrupcióról.

Tehát az az ön állítása, erősítsük meg, hogy ha újra kétharmad lesz a Fidesznek, akkor elérkezünk ahhoz a ponthoz, ahonnan már nincs visszaút...

Most is csak azért van erre esély, mert bent vagyunk még az Európai Unióban. Már beszéltem róla: Putyin 2003 körül a két nagy kereskedelmi tévécsatornát lerabolta. Magyarországon is ez volt a terv; ezt meg lehetett tenni a gyengélkedő Tv2-vel, de az RTL Klub, amely külföldi tulajdonban van, az Unión belül ellen tudott állni a kísértetnek. Kérdés, hogy ez így marad-e a jövőben is? Mik lehetnek azok az alkuk, amikor is az Unió szemet huny az ilyen állami erőszak, a politikai célokat is szolgáló,

kikényszerített vagyonrablások fölött. Az a nemzetközi helyzet, amelyben a konfrontáció Oroszországgal csak növekszik, felértékeli a magyar kormányzat zsarolási potenciálját, ami azt jelenti, hogy továbbra is elnézőek lehetnek a belső autokratikus megoldásokkal szemben. Négy éve írtunk Ara-Kovács Attilával egy cikket arról, hogy a többsebességes Európa létrejötte nem egy lehetőség, hanem kikerülhetetlenül bekövetkező esemény lesz, mégpedig azért, mert egy érték és érdek ütközik a szövetségben belül: egyrészt az, hogy ez liberális demokráciák értékközössége, amelyen belül azokat az országokat, amelyek feladják ezeket az értékeket ki lehet nyomni, másrészt ez ütközik a geopolitikai érdekekkel, hogy ha bárki kikerül az Unióból, abba a geopolitikai vákuumba Oroszország benyomul. A vége mindenképpen az lesz, hogy kialakul a mag Európa, és paradox módon pont az orbáni érvek segíthetnek nekik ebben: ha nemzetállami Európát akartok, akkor hogyan lehetne megtiltani egyes nemzeteknek, hogy szorosabbra fűzzék a kapcsolataikat?

Azt jósolja tehát, hogy az Európai Unió a szervezeti gyengeségei miatt tartja rendszeren belül, például Magyarországot, de úgy, hogy egy kicsit kijebb tolja...

Alapvetően geopolitikai okok miatt. De a kelet-európai országok éles kérdés elé néznek: vajon ebbe a mag Európába akarnak tartozni, vagy sem. A csehek, szlovákok, láthatóan igen, tehát a V4-ek között nincs ebben a kérdésben semmilyen homogenitás. Lengyelország különleges eset, mert ők lehetnének egy erősebb integráció legnagyobb nyertesei, ha odatartoznának, ha egy torz politikai folyamat nem lökné most őket Európa periferiájára. Ugyanakkor Románia, de még Bulgária sem akarna kimaradni egy erősödő integrációból. Miközben Orbán a nemzetállamot hangsúlyozza, ugyanakkor vétőjogot követel magának az Unión belüli kérdésekben. Ez egy röhejes álláspont. Sehol nem tapasztalni az Unión belül azt, hogy egy ország vezetőjének személyes ambíciói ennyire ne legyenek összhangban az adott ország ténylegesen betölthető helyével.

Térjünk vissza a belpolitikához: mennyire szükségszerű, hogy ez a mai ellenzék ennyire szétesett képet mutasson?

Megint az lesz, mint négy éve: az együttműködést fogják hibáztatni. Pedig nem a céllal, illetve az együttműködéssel van a baj, hanem azzal, ahogyan ezt produkálták. 2014-ben nyilvánvaló volt, hogy Bajnai Gordon személyében van egy esélyes kihívó, de az ő pozícióját először a pártján belül ásták alá, majd a szocialisták tették ezt, és csak harmadrészt a Fidesz. Másfelől én értem, hogy az új politikai erőknek nehéz összefogni a korábbi, a konzekvenciákat nem levonó szereplőkkel, de attól, hogy ezek az egy és hat százalék között mozgó pártok azt mantrázzák, ők képesek egyedül is legyőzni a Fideszt, ez azt közvetíti a választók felé, hogy ők is hülyének nézik őket, s ugyanakkor a saját kormányképességükbe vetett hitet is aláássa. Végül pedig, ha el is jutnak a megegyezésig, akkor is fennmarad az egymással vívott értelmetlen küzdelem. Az ugyan akceptálható, hogy azok a pártok, amelyek öt százalék fölé képesek nőni, listán külön mérettessék meg magukat, másfelől viszont fontos lenne az egyéni körzetekben a megállapodás. Ha viszont azt látjuk, és különösen fontos itt Budapesten, hogy pártalkuk révén olyan jelölteket billentenek ki, akik négy éve megnyerték a körzetüket, akkor az ember elgondolkodik azon, hogy komolyan veszik-e a Fidesz elleni küzdelmüket. Ennek rossz az üzenete, egészen pontosan az, hogy az egyéni teljesítménytől függetlenül bármikor politikai alkuk tárgyává válhat bárki.